

بسم الله الرحمن الرحيم

تأثیر خودشناسی مادر در تربیت فرزند صالح با تأکید بر معارف

سوره مریم (سلام الله علیها)

زهره نعمت الهی موسی^۱

چکیده

مقاله حاضر تحلیلی بر خودشناسی مادر و تأثیر آن در تربیت فرزند صالح است که نکات آن با استفاده از آیات نورانی سوره مبارکه مریم نگاشته و به روش کتابخانه ای جمع آوری شده است. هدف از نگارش: با توجه به استعدادها و ظرفیت های وجودی زنان که خداوند در وجود آنان قرار داده است که می تواند پیغمبری را پرورش دهد، جهانی را تحت تأثیر رهنمودهایش قرار دهد، محقق برآن شد که تأثیر خودشناسی زن در تربیت فرزند صالح را با توجه به سوره مریم مورد پژوهش قرار دهد. زیرا زن با خودآگاهی و درک مفاهیم مربوط به ذات، به نفیس بودن گوهر وجودی خویش پی می برد و نسبت به استعدادها، کشش های باطن و اهداف الهی درباره خود آگاه می شود، در نتیجه نگاه او الهی می شود و در این نگاه، خود را نظامی معنادار و هدفمند می بیند، بنابراین به عنوان یک مادر سعی می کند که در تربیت فرزند، نهایت ظرافت و دقت را به کار ببرد. نتایج این پژوهش: زنان با شناخت و آگاهی از سرمایه های وجودی خویش و استعداد مادر شدن که فقط خاص زنان است، تربیت فرزند صالح را در دامن خویش در پیش می گیرند. تعبد و پارسایی مادر، الگو و اسوه ی تقوا و پارسایی فرزند است. مادر، اصل، ریشه و سرچشمه ی وجود کودک است و کودک انعکاسی از واقعیات جسمی و روحی مادر، بنابراین مادر سعی می کند در حد کمال برای تربیت نسلی پاک در تمام حالات، دقت کامل را داشته باشد تا فرزند صالح، آبرومند و مقرب درگاه الهی تربیت کند. خودشناسی مادر، سبب شناخت جهان خارج از خود و ارتباط برتر با فرزند، مقدمه خداشناسی و حلال مشکلات است، به طوری که زن با شناخت از موهبت های الهی، در برابر مشکلات ورزیده می شود و می تواند وظیفه ی مادری خود را به خوبی ادا کند. بنابراین زن می تواند با خودشناسی و آگاهی از اهداف الهی درمورد خویش، فرزند را تربیت کند که صالح باشد و با همه ی وجودش خدا را برای دیگران آشکار کند.

کلید واژه: تأثیر خودشناسی مادر، فرزند صالح، معارف سوره مریم

^۱. دانش آموخته سطح ۲ مدرسه علمیه تخصصی فاطمیه کرمان

مقدمه

در آموزشگاه بزرگ حیات، نقش اول در تعیین ساختار شخصیت کودک بر عهده مادر است. او محور عاطفی خانواده را در ید قدرت خویش دارد و محبتش سبب رشد عاطفی می گردد. حاصل این ویژگی و نقش پذیری کودک، از افعال و اقوال مادر است، که آینده او را معنی می بخشد و می تواند انسانهایی وارسته و زنان و مردانی بزرگ و با فضیلت به حیات اجتماعی و تاریخ بشری تقدیم نماید؛ یا اینکه بر اساس مضامینی از نظر اسلام مطرود و بر اساس تقلید و تزریق فرهنگ بیگانگان، کودک را از بدو تولد از دامن پرمهر و محبت خویش جدا نموده و با اشتغالاتی بی اساس و مبتذل و به دور از منزلت علمی و فرهنگی و شخصیتی زن، دختران و پسرانی با مشکلات اخلاقی، بی ثبات و بی اراده تحویل جامعه دهد.

نقش زن در خانواده از محوری ترین نقش هاست؛ چرا که دو وظیفه بسیار اساسی و حیاتی در خانواده به عهده زن گذاشته شده است؛ وظیفه همسری و وظیفه مادری؛ که این دو نقش از حیاتی ترین و اصیل ترین نقشها در ایجاد سلامت در جامعه می باشد. زن مظهر سکونت و مودت است که دو عامل مهم برای ایجاد سلامت روانی در افراد و نهایتاً در جامعه می باشد.

بنابراین نیاز به خودشناسی زنان و مادران از ضرورت و اهمیت ویژه ای برخوردار است، چرا که بسیاری از مشکلات و تنش ها و چالش ها و اشتباهات ما در زندگی به این موضوع برمی گردد که شناخت کافی از صفات و ویژگی های خودمان نداریم. همین شناخت می تواند نقش پیشگیری کننده ایفا کند. دلیل دیگر نیاز به خودشناسی، دیگر شناسی است، زیرا آدمی از راه خود شناسی به دیگرشناسی می رسد و این، خود را در روابط فرزندان و والدین نشان می دهد. عدم شناخت صحیح والدین از فرزندان و یا بالعکس، باعث بوجود آمدن مشکلات فراوانی بین فرزندان و والدین می شود.

کسی که نقش خود را بشناسد می داند چگونه باید نفس خود را اداره کند و کسی که بتواند نفس خود را اداره کند می تواند جهان را اداره کند و اصلاً بر همین اساس است که خداوند انسان را خلیفه ی خود در زمین قرار داده است. بنابراین زنان برای اینکه بتوانند نقش مادری خود را به خوبی ایفا کنند و فرزندانی صالح تربیت کنند، در ابتدای امر، باید خودشان را بشناسند.

در این نوشته سعی شده است مطالبی از خودشناسی زنان نگاشته شود و در ادامه، به این سؤال پاسخ داده شود : تأثیر خودشناسی زن در تربیت فرزند صالح، با توجه به معارف سوره مریم چیست؟

مقالات و کتاب هایی هم در این زمینه ارائه شده است. یکی از مقالات، مقاله خدیجه اسکندری نژاد است که بیشتر نقش تربیتی و یا نقش شخصیت مادر در تربیت فرزندان با تأکید بر آیات و روایات و یا نهج البلاغه مورد بررسی قرار گرفته است و اشاراتی گذرا هم به خودشناسی زن شده است ولی با تکیه برمعارف سوره مریم نمی باشد. مقاله دیگری از سمیه پورواحدی هم تأثیر خودشناسی بر سبک های فرزند پروری را مورد بررسی قرار داده است که بیان می دارد باعث افزایش سبک فرزند پروری اقتدارگرا و کاهش سبک های فرزند پروری سهل گیرانه و استبدادی و دلزدگی زناشویی والدین می شود و بنابراین کلاس های آموزشی خود شناسی برای زوجین را ضروری می داند.

انسانی که می خواهد مظهر خداوند در امامت رحمت و رهبری رأفت شود یا خواهان پیروی پیامبر رحمت باشد و به اسوه بودن عاطفه، فتوای علمی و عملی دهد، باید رأفت را که یک مطلب وجدانی و یافتنی است و نه گفتنی و سفارشی، در حیات خویش تجربه نماید. چه کسی باید محبت و رحمت و عاطفه را در گوش و جان انسان زمزمه کند؟ در پاسخ باید گفت: جز خانواده که جامعه ای کوچک است و تربیت صحیح آن، در پرورش مدیران کارآمد، اثر بسزایی دارد، هیچ قانونی نمی تواند این مسئولیت بزرگ را بر دوش بگیرد؛ از این رو تکویناً چنین پیش بینی شده است که یک زن به عنوان مظهر مهر و مجلای رأفت، آهنگ گیرای همنوایی و هم آوایی، هماهنگی، انسجام، اثنا، انعطاف و گذشت را با حضور خود گوشنواز و دلپذیر کند.

پدر و مادر دو عنصرند که هیچ یک به تنهایی نمی توانند مظهر ربوبیت الهی باشند. لکن از نکاح این دو، تا اندازه ای یک مظهریت پذیرفتنی پیدا می شود؛ یکی منشأ رحمت و رأفت و دیگری مظهر شدت و صلابت می گردد. در پناه قدرت و شدت پدر و عطف و رحمت مادر، کودک، تربیت الهی می یابد و خلیفه الله می شود.^۱

جناب محی الدین، سرّ محبوب بودن زن را که در بیان پیامبر گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) آمده است، چنین تبیین می کند: «چون ذات اقدس خداوند، منزّه از آن است که بدون مجلا و مظهر مشاهده شود، هر مظهري که بیشتر، جامع اسما و اوصاف الهی باشد، بهتر خدا را نشان می دهد و زن در مظهریت خدا کامل تر از مرد است؛ زیرا مرد فقط، مظهر قبول و انفعال الهی است، چون مخلوق حق است، اما زن، هم مظهر قبول و انفعال الهی است، هم مظهر فعل و تأثیر الهی؛ چون در مرد تصرف می کند و او را مجذوب و محبت خود می سازد و این تصرف و تأثیر، نموداری از فاعلیت خداست و از این جهت، زن کامل تر از مرد است. اگر مرد بخواهد خدا را در مظهریت خود مشاهده کند، شهود او تام نیست، ولی اگر بخواهد خدا را در مظهریت زن بنگرد، شهود او به کمال و تمام می رسد؛ از این رو زن محبوب پیامبر اکرم "صلی الله علیه و آله وسلم" قرارگرفت و در آن حدیث معروف فرمود: "حُبَّ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا النِّسَاءُ وَالطَّيِّبُ وَ قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ"^۲، "از دنیای شما زن و بوی خوش، محبوب من قرار داده شد و نور چشم من در نماز است."

^۱. جوادی آملی، زن در آیینه جمال و جلال الهی، ص ۱۷۳

^۲. شیخ صدوق، الخصال، ج ۱، ص ۱۶۵

نتیجه گیری

در نهایت، منزلت انسان در کلام امیرالمؤمنین "علیه السلام" به همراه نتایج، پایان بخش این مقاله است.

امیرالمؤمنین در سه بیت شعر، در مقام معرفی انسان برآمده‌اند. انسان وقتی خود را بشناسد، حاضر نمی‌شود خود را با غیر وجود مقدس حضرت حق معامله کند. امیرالمؤمنین می‌فرماید: اگر وجود انسان را در یک کفه ترازو بگذارند و همه دنیا را در یک طرف دیگر، اگر کسی راضی شود که خود را در برابر همه دنیا بدهد، به بد تجارتی دست زده است:

"لَيْسَ الْمَتَجَرُّ أَنْ تَرَى الدُّنْيَا لِنَفْسِكَ ثَمَنًا"^۱، "بدترین سوداگری این است بهای خود را دنیا قرار دهد". بنابراین قیمت شما در این عالم خدا است. کسی که خود را بشناسد، قیمت خود را بشناسد و جایگاه خود را بشناسد، خود را با هیچ چیز غیر از خدا معامله نمی‌کند. در این گونه معامله هم همواره به روی مردم باز است. بنابراین امروز که حکومت اسلامی برپا است، این در، به آسانی به روی همه باز است و این بانوان و مادران هستند که می‌توانند با ارزش نهادن به وجود خویش و خودشناسی، وجود خداوند را برای فرزندان خود آشکار کنند و فرزندانی صالح، نه تنها برای اسلام که برای جهان تربیت کنند.

ظاهراً امیرالمؤمنین علیه السلام این شعر را با حالت غصه و تأسف فرموده است:

«أَتَزَعَمُ أَنَّكَ جَرِمٌ صَغِيرٌ».

آیا گمان می‌کنی موجود کوچک هستی.

«وَفِيكَ أَنْطَوَى الْعَالَمُ الْأَكْبَرُ».

عالم اکبر در تو است.

«وَأَنْتَ الْكِتَابُ الْمُبِينُ الَّذِي بِأَحْرِفِهِ يَنْظَرُ الْمُنْظَرُ»^۲.

^۱. دشتی، نهج البلاغه، خطبه ۳۲

^۲. مجلسی اول، روضه المتقین فی شرح من لایحضره الفقیه، ج ۲، ص ۸۱

تو کتاب پروردگاری، تو با همه وجودت خدا را باید برای دیگران آشکار کنی.^۱

اما نتایج حاصل از معارف سوره مریم (سلام الله علیها) در زمینه ی تأثیر خودشناسی مادر در تربیت فرزند صالح: انسان با شناخت تفکر، امکانات و استعدادهایی که برای رشد و تکامل در او آفریده شده است، بهتر می تواند سرمایه های وجودی خود را به کمال برساند. بنابراین زنان با شناخت از سرمایه های وجودی خویش و استعداد مادر شدن است که می توانند تربیت فرزند صالح در دامن خود را در پیش بگیرند.

تعبد و پارسایی مادر، الگو و اسوه تقوا و پارسایی فرزند است، فرزندی که از مقربین درگاه الهی می شود و جهانی را به نور علم و عدل و حکمت رهبری می کند و پیامبر خداوند بر روی زمین می گردد.

مادر، اصل، ریشه و سرچشمه ی وجود کودک است و کودک انعکاسی از واقعیات جسمی و روحی مادر و میوه ای از آن شجره مبارکه است. بنابراین مادر برای داشتن فرزندی صالح و نسلی پاک باید در تغذیه و تمام حالات و رفتار خود دقت داشته باشد که در وجود کودک مؤثر است.

نیکوکاری حضرت مسیح (علیه السلام) نسبت به مادر گرامی شان حضرت مریم (سلام الله علیها) دلیل روشنی بر اهمیت مقام مادر است. این نیکی به مادر، باعث عاقبت به خیری و صالح بودن فرزند می شود، چرا که نافرمان پدر و مادر، شقی خداوند است.

فرزند صالح و آبرومند در دنیا و آخرت از نتایج خودشناسی مادر نسبت به استعداد های وجودی خویش است که فرزندی را تربیت می کند که در سنین جوانی همه مقامات و منازل الهی را طی می کند و به مقام قرب، لقاء و رضوان الهی می رسد. خود شناسی باعث می شود که یک مادر در حد کمال، یک فرزند را تربیت کند.

فرزند صالح که از صدیقان است با انبیاء، صالحان و شهدا همراه و قافله سالار کوی الهی می شود. خود شناسی مادر سبب شناخت جهان خارج از خود می شود، سبب شناخت و ارتباط بهتر و برتر مادر با فرزند خواهد شد و این ارتباط به تربیت فرزند صالح کمک می کند.

^۱ . شیعه کوئیت، سخنرانی حسین انصاریان، جلسه اول

خودشناسی مقدمه خداشناسی است. بنابراین ذوب شدن در محبت خداوند که ناشی از شناخت و معرفت خویش است باعث می شود که مادر از استعدادهای خدادادی وجود خود در تربیت فرزند صالح بهره ببرد و تلاش خود را دوچندان کند.

خودشناسی حلال مشکلات انسان است. اگر آدمی حقیقت واقعی خود، هدف خلقت، رابطه خود با خدا را بداند بسیاری از مشکلات او حل می گردد و زندگی سعادت آمیزی را برای خود رقم می زند.

منابع

قرآن کریم

نهج البلاغه

- (۱) ابن بابویه ابوجعفر (شیخ صدوق)، محمد بن علی، الخصال، قم: مؤسسه نشر اسلامی، چاپ پنجم، ۱۴۱۶ ه ق
- (۲) انصاریان، حسین، نظام خانواده در اسلام، قم: انتشارات امّ ابیها، چاپ ششم، ۱۳۷۶ ه ش
- (۳) باهنر، محمدجواد، انسان و خودسازی، تهران: نشر شاهد، چاپ اول، ۱۳۸۷ ه ش
- (۴) برازش، علیرضا، تفسیر اهل البيت (علیهم السلام)، تهران: انتشارات امیرکبیر، چاپ اول، ۱۳۹۴ ه ش
- (۵) تمیمی آمدی، عبدالواحد، غررالحکم و درر الکلم، محقق/ مصحح: رجائی، سیدمهدی، قم: انتشارات دارالکتاب الاسلامی، چاپ دوم، ۱۴۱۰ ه ق
- (۶) جوادی آملی، عبدالله، زن در آینه جمال و جلال الهی، تهران: مرکز نشر اسراء، چاپ بیست و هفتم، ۱۳۹۶ ه ش
- (۷) حسینی، سید ابراهیم، نقش تاریخی زن از دیدگاه قرآن، تهران: کانون اندیشه جوان، چاپ اول، ۱۳۹۲ ه ش
- (۸) شجاعی، محمد، ضرورت خودشناسی و مطالعات انسانی، تهران: نشر محیی، چاپ اول، ۱۳۸۹ ه ش
- (۹) شیخی، حمیدرضا (ترجمه)، دارالحديث، قم، انتشارات دارالحديث، چاپ اول، ۱۳۷۷ ه ش
- (۱۰) طباطبائی، محمد حسین، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۶، تهران: انتشارات دارالکتب الاسلامیه، چاپ ششم، ۱۳۸۰ ه ش
- (۱۱) مجلسی اول، محمدتقی، روضة المتقین فی شرح من لایحضره الفقیه، محقق/ مصحح: موسوی کرمانی؛ سید حسین، اشتیاردی؛ علی پناه، طباطبائی؛ سید فضل الله، ج ۲، قم: انتشارات مؤسسه فرهنگی اسلامی کوشانپور، چاپ دوم، ۱۴۰۶ ه ق
- (۱۲) مجلسی، محمدباقر، بحار الأنوار، ج ۹۵، نسخه الکترونیکی، کتابخانه مدرسه فقاها
- (۱۳) مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، ج ۷۴، قم، نشر دار احیاء التراث العربی، چاپ هشتم، ۱۴۰۴ ه ق

- (۱۴) مطهری، مرتضی، انسان شناسی قرآن، تهران: نشر صدرا، چاپ پنجم، ۱۳۹۵ هـ ش
- (۱۵) مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۱۳، قم: انتشارات امام علی بن ابی طالب (ع)، ۱۳۸۷ هـ ش
- (۱۶) قمی، عباس، کلیات مفاتیح الجنان، قم: انتشارات آیین دانش، چاپ چهاردهم، ۱۳۸۸ هـ ش
- (۱۷) واعظی، احمد، انسان از دیدگاه اسلام، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم اسلامی دانشگاه ها (سمت)، چاپ دوازدهم، ۱۳۹۱ هـ ش
- (۱۸) www.lib.eshia.ir
- (۱۹) www.shiaquest.net
- (۲۰) رستمی چورتی، سجاد، "نقش مادران در تربیت فرزند"، سایت راسخون، ۱۳۹۷ هـ ش
- (۲۱) سبحانی؛ جعفر، محمدرضایی؛ محمد، "اهمیت خودشناسی در قرآن"، دین و اندیشه تبیان، ۱۳۸۹ هـ ش ، <https://article.tebyan.net>